

УДК 376-056.264-053.5

DOI 10.32626/2413-2578.2021-17.5-14

Х.В. Барна

hr59.barna@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-0555-6062>

Л.В. Кашуба

kashubamila@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4569-3205>

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ З ПОДОЛАННЯ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ

Відомості про автора: Барна Христина, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти педагогічного факультету Мукачевського державного університету (Україна). У колі наукових інтересів: актуальні питання логопедії, спеціальні методики навчання мови в дошкільній освіті. E-mail: hr59.barna@gmail.com **Кашуба Людмила**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини факультету педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (Україна). У колі наукових інтересів: актуальні питання логопедії, методична підготовка студентів спеціальної освіти, формування соціально-економічної компетентності дітей із психофізичними порушеннями. E-mail: kashubamila@gmail.com

Contact: **Barna Khrystyna**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Faculty of Pedagogy, Mukachevo State University, 89600, Mukachevo, Ukraine. Research interests: topical issues of speech therapy, special methods of language teaching in preschool education. Email: hr59.barna@gmail.com. **Kashuba Lyudmyla**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Special Education and Human Health, Faculty of Pedagogy and Psychology, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, 25000, Kropyvnytskyi (Ukraine). Research interests: topical issues of speech therapy, methodical training of students of special education, formation of socio-economic competence of children with psychophysical disorders. Email: kashubamila@gmail.com

Барна Х.В., Кашуба Л.В. Особливості корекції з подолання фонетико-фонематичних порушень у дітей із заїканням. В статті описані особливості корекційних занять з подолання фонетико-фонематичних

порушень у дітей дошкільного віку із заїканням. Обґрунтовано актуальність організації та розкрито сутність проведення корекційної роботи з подолання фонетичних та фонематичних порушень. Подано методичні рекомендації щодо подолання проблем фонетико-фонематичної сторони мовлення у дошкільників із заїканням. Наголошено про необхідність зменшення ступеня проявів рухових дефектів мовного апарату: спастичного парезу, гіперкінезів, атаксії (а в інших легших випадках – нормалізація тону м'язів і моторики артикуляційного апарату); розвивати мовленнєве дихання і голос засобами гри. Рекомендовано для подолання заїкуватості проводити комплексні заняття, використовувати психологічні прийоми (аутотренінг, релаксацію); пальчикову гімнастику, логопедичний масаж, логоритміку, музикотерапію. Проведення логопедичних занять з урахуванням даних рекомендацій дає більший ефект у подоланні порушень мовлення у дошкільників, що заїкаються.

Ключові слова: фонетико-фонематичні порушення, дошкільники, заїкання, корекційна робота, аутотренінг, логоритміка, музикотерапія.

Барная Х.В., Кашуба Л.В. Особенности коррекции по преодолению фонетико-фонематических нарушений у детей с заиканием. В статье описаны особенности коррекционных занятий по преодолению фонетико-фонематических нарушений у детей дошкольного возраста с заиканием. Обоснована актуальность организации и раскрыта сущность проведения коррекционной работы по преодолению фонетических и фонематических нарушений. Даны методические рекомендации по преодолению проблем фонетико-фонематической стороны речи у дошкольников с заиканием. Обращается внимание на необходимость уменьшения степени проявлений двигательных дефектов речевого аппарата: спастического пареза, гиперкинезов, атаксии (а в других легких случаях – нормализация тонуса мышц и моторики артикуляционного аппарата); развития речевого дыхания и голоса средствами игры. Рекомендовано проводить комплексные занятия для преодоления заикания, используя психологические приемы (аутотренінг, релаксація) пальчиковую гимнастику, логопедический массаж, логоритмику, музикотерапію.

Проведение логопедических занятий с учетом данных рекомендаций дает больший эффект преодоления нарушений речи у заикающихся дошкольников.

Ключевые слова: фонетико-фонематическое нарушение, дошкольники, заикание, коррекционная работа, аутотренінг, логоритміка, музикотерапія.

Barna H.V., Kashuba L.V. Features of correction to overcome phonetic and phonemic disorders in children with stuttering. The article describes the features of correctional classes to overcome phonetic and phonemic

disorders in preschool children with stuttering. The urgency of the organization is substantiated and the essence of corrective work to overcome phonetic and phonemic disorders is revealed. Methodological recommendations are given for overcoming the problems of the phonetic-phonemic aspect of speech among preschoolers with stuttering. Attention is drawn to the need to reduce the degree of manifestation of motor defects of the speech apparatus: spastic paresis, hyperkinesis, ataxia (and in mild cases - normalization of muscle tone and motility of the articulatory apparatus); development of speech breathing and voice by means of the game. Correction is recommended in the following areas: education of auditory perception; formation of sound pronunciation; development of the vocal apparatus and the pace of speech; development of physiological and speech respiration. The authors highlight and indicate the direction of special efforts to overcome the shortcomings of phonetic and phonemic aspects of speech in children with stuttering.

It is recommended to conduct comprehensive classes to overcome stuttering, using psychological techniques (self-training, relaxation); finger gymnastics, speech therapy massage, logorhythmics, music therapy.

Conducting speech therapy classes, taking into account these recommendations, gives a greater effect of overcoming speech disorders in stuttering preschoolers.

Key words: phonetic and phonemic disorders, preschoolers, stuttering, correctional work, auto training, logorhythmics, music therapy.

Постановка проблеми. В умовах модернізації освіти в Україні, реалізації Концепції мовної освіти, Державних стандартів початкової школи в Україні, значна увага приділяється формуванню мовленнєвої компетенції дитини, вихованню мовної особистості, яка «володіє виражальними засобами рідної мови, всіма її видами і типами, спроможна вільно міркувати, логічно й послідовно висловлювати свої думки, пояснювати, доводити власні судження й переконання.

Нова освітня модель нової школи України покликана переорієнтувати навчально-виховний процес на становлення духовно-здорової творчої особистості, здатної продуктивно мислити, вирішувати проблеми сьогодення й майбутнього. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти у XXI столітті, вдосконалення системи освіти й виховання передбачає максимальне врахування особистісних та психофізичних особливостей дітей й створення таких умов навчання та виховання, які б сприяли своєчасному й повноцінному розвитку всіх сторін особистості дитини та її успіху. У цьому контексті актуальною проблемою педагогічної теорії і практики є реалізація прав дітей з порушеннями у психофізичному розвитку, у тому числі й дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені-методисти: Л. Андропова, Н. Гончарова, Т. Іванова, В. Кондратенко, В. Кочергіна, А. Лубенська, М. Пайкіна, І. Поварова, М. Серебровська, В. Тарасун та ін. вважають, що недоліки онтогенетично ранніх передумов імпресивного мовлення є факторами ризику порушень звуковимови, темпу, ритму та плавності мовлення.

Згідно даних досліджень науковців, у більшості дітей із заїканням спостерігаються супутні порушення звуковимови, а в експресивному мовленні присутні грубі фонетико-фонематичні та лексико-граматичні порушення

(Н. Власова, В. Кондратенко, В. Тищенко ін.).

Мета статті полягає в описі особливостей проведення корекційної роботи з подолання фонетико-фонематичних помилок у дітей із заїканням.

Виклад основного матеріалу. Категорія дітей з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) достатньо різноманітна, до якої відносяться діти з афазією, алалією, дизартрією, ринолалією, заїканням. Загальною їхньою особливістю є стійке комплексне порушення мовлення, яке, зазвичай, поєднується з неврологічною та психопатологічною симптоматикою, з різними відхиленнями психічної діяльності. Навчання і виховання дітей із тяжкими порушеннями мовлення має здійснюватися у спеціальних освітньо-виховних закладах, куди вони направляються на підставі висновку про ступінь вираженості того чи іншого мовного дефекту. Порушення цих дітей виражені такою мірою, що навчання, відповідно до Державних стандартів освіти, для них утруднене і можливості освіти ускладнюються.

Питанням вивчення заїкання присвячено багато робіт, але проблема його подолання продовжує залишатися актуальною. Для дітей цей розлад мовлення, як правило, є джерелом постійних переживань, а найчастіше й причиною погіршення успішності в школі.

Слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку логопедії велика увага приділяється проблемі корекції мовлення при заїканні. Оскільки заїкання є однією з найпоширеніших мовленнєвих порушень, то цією проблемою займаються не лише логопеди, вона є актуальною для науковців, лікарів-практиків, дефектологів та психологів.

Загальновідомо з науково-методичної літератури, що корекція заїкання – це важкий і довготривалий процес, ефективність якого залежить від комплексної взаємодії спеціалістів, поєднання медичних та педагогічних підходів до подолання цієї патології. Одним з провідних напрямків корекційної роботи при заїканні є подолання фонетико-фонематичних порушень.

Як свідчать методичні джерела, розвиток фонетико-фонематичної сторони мовлення дітей дошкільного віку із заїканням залишається однією з

найактуальніших проблем навчання і виховання. Конкретні вимоги до звукової вимови як кінцевого результату дошкільного етапу становлення мовлення розкриті у змісті базового компоненту дошкільної освіти та передбачають вміння практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях, використовуючи для цього як вербальні, так і невербальні засоби виразності мовлення.

Як зазначає дослідниця О. Правдіна, фонетико-фонематична сторона мовлення відіграє важливу роль у психічному розвитку дитини дошкільного віку, у процесі якого відбувається становлення пізнавальної діяльності, здатності до понятійного мислення. На її думку, повноцінне звукове оформлення мовленнєвого спілкування є необхідною умовою здійснення нормальних соціальних людських контактів, а це, в свою чергу, розширює уявлення дітей про навколишній світ [2].

Вочевидь, опанування дитиною правильною звуковою вимовою регулює її поведінку, допомагає спланувати адекватну участь у різних формах колективної діяльності.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень проблеми корекції фонетико-фонематичних порушень у дітей із заїканням (Л. Білякова, Н. Власова, В. Гіляровський, В. Гріне, В. Кондратенко, Р. Левіна, І. Сікорський, В. Тищенко, М. Хватцев та ін.) засвідчив, що основною метою логопедичної роботи з подолання фонетико-фонематичних порушень у дітей із заїканням є розвиток мовленнєвого спілкування, поліпшення чіткості вимовляння для забезпечення дитині кращого розуміння його мовлення навколишнім. Для цього необхідно: зменшити ступінь проявів рухових дефектів мовного апарату: спастичного парезу, гіперкінезів, атаксії (алеґших випадках – нормалізація тону м'язів і моторики артикуляційного апарату); розвивати мовленнєве дихання і голос. Формувати сили, подовженість, дзвінкість, контрольований голос у мовному потоці, відпрацьовувати синхронність голосу, дихання й артикуляції; нормалізувати просодичну систему мови (мелодико-інтонаційних і темпо-ритмічних характеристик мови); формувати артикуляційний праксис на етапі постановки, автоматизації і диференціації звуків мови; розвивати фонематичне сприйняття і звуковий аналіз; розвивати функціональні можливості пальців рук; нормалізувати лексико-граматичні навички експресивного мовлення (при змішаному складному мовному розладі, що проявляється як дизартричною, так і алалічною патологією мови або при затримці мовного розвитку) [1, 2, 4].

Як свідчать наукові джерела, для подолання фонетико-фонематичних порушень у дітей дошкільного віку із заїканням, корекційну роботу необхідно організовувати за такими *напрямами*.

По-перше, це виховання слухового сприймання. Щоб навчити дітей правильно вимовляти звуки, чітко вимовляти слова та вмінню

користуватися голосовим апаратом, насамперед, необхідно навчити їх слухати та чути мовлення оточуючих, тобто розвивати слухове сприймання.

Розвиток слухового сприймання є важливим компонентом для формування звукової сторони мовлення. Як наслідок – добре розвинене слухове сприймання. Дитина оволодіває вмінням чути та диференціювати різні звуки, розрізняти гучність та темп їх вимови. Розвиваючи слухове сприймання, звертаємо увагу дітей на те, що одні й ті самі звуки, звукосполучення, фрази можна вимовляти голосно та тихо, швидко та повільно [4].

По-друге, це формування звукової вимови. Більшість завдань по вихованню звукової культури мовлення присвячена уточненню та закріпленню правильної вимови звуків. Ознайомлення зі звуками української мови проходить в певній послідовності, враховуючі артикуляційні труднощі їх вимови та індивідуальні можливості дітей. Корекційна робота по уточненню та закріпленню правильної звукової вимови починається з голосних звуків (а, у, о, і) та простих за артикуляцією приголосних, не зважаючи на те, що більшість малюків цього віку можуть їх правильно вимовляти. Це необхідно для уточнення правильної вимови звуків та для підготовки артикуляційного апарату дитини до засвоєння та вимови більш складних звуків.

По-третє, корекційна робота направлена на розвиток голосового апарату. Як підготовчі вправи для розвитку голосового апарату дітям пропонуються завдання, в яких однакові звуки або звукосполучення потрібно вимовляти з різною силою голосу. Такі завдання підготують дітей до подальшого правильного використання інтонаційних засобів виразності (переміна сили голосу в залежності від змісту висловлювання).

По-четверте, це розвиток темпу мовлення. Дітей необхідно вчити дітей користуватися помірним темпом мовлення. Це, перш за все, досягається шляхом особистого прикладу педагога. З цією метою логопед вимовляє звукосполучення або слова з різною швидкістю, а потім пропонує дітям відтворити їх у такому ж темпі. Шляхом таких вправ дошкільники привчаються не тільки на слух диференціювати швидкість вимовляння слів, але і говорити в різному темпі. Виховуючи у дітей вміння змінювати гучність голосу, темпу мовлення, вчитель тим самим готує їх до подальшого правильного використання інтонаційних засобів виразності мовлення та розвиває мовний слух [4].

По-п'яте, це робота спрямована на розвиток фізіологічного та мовленнєвого дихання. Добре поставлене мовленнєве дихання забезпечує правильну вимову звуків, плавне промовляння слів та фраз. Адже для вимови ряду звуків, потрібний сильний подовжений видих, що досягається завдяки спеціальним вправам на розвиток дихання. Формування правильних

фонематичних уявлень у дітей спирається, як на чітку правильну артикуляцію, так і на добре розвинене слухове сприймання звуків мови.

По-шосте, діти зазначеної категорії потребують використання психологічних прийомів (аутотренінг, релаксація), масажу, логоритміки, пальчикових вправ, музикотерапії тощо.

Слід зазначити, що на початку корекційної роботи увага спрямована на розвиток слухового сприймання. Діти навчаються слухати та сприймати мовлення оточуючих. З цією метою проводяться дидактичні ігри на розвиток стійкості слухової уваги. Діти вчаться зосереджувати та переключати слухову увагу. На заняттях необхідно використовувати різноманітні музичні інструменти, озвучені іграшки, ігри на звуконаслідування. Поряд з розвитком слухового сприймання необхідно проводити роботу над розвитком фізіологічного та мовленнєвого дихання. Адже добре поставлене дихання однією з передумов правильної вимови.

Саме тому, що робота по уточненню артикуляції та закріпленню вимови звуків проводиться у двох наступних періодах, на першому етапі потрібно сформувати плавний, подовжений видих та правильний вдих. Також у першому періоді необхідно працювати над розвитком сили голосу. Діти вчаться говорити тихо, голосно, пошепки, а також змінювати силу голосу в залежності від ситуації [1].

Як свідчить практика, на наступному періоді навчання проводиться робота по уточненню артикуляції та закріпленню вимови голосних звуків [a], [o], [y], [i] в звуконаслідуваннях, словах та фразах, в залежності від індивідуальних можливостей кожної дитини. Кожний звук необхідно співвідносити з якимось реальним об'єктом. Це значно полегшує роботу по звуковій вимові та дає змогу в емоційній формі пояснити дитині необхідність повторення звуку. Кожний звук логопед повинен чітко артикулювати з метою зосередження не тільки слухового, а й зорового сприймання дитини. Також в цей період проводиться робота над розвитком фонематичного сприймання. Діти вчаться визначати звуки [a], [o], [y], [i] серед інших та виділяти звук на початку слова.

Навчання по уточненню артикуляції та закріпленню вимови голосних звуків, звичайно ж, супроводжується завданнями на розвиток мовленнєвого дихання, сили голосу, координації мовлення з рухами, темпу та ритму мовлення. Надалі основна робота спрямована на уточнення артикуляції та закріплення звукової вимови приголосних звуків. Звуки даються у визначеній послідовності, з врахуванням складності їхньої вимови [3].

Слід зазначити, що для вирішення поставлених завдань створюється цілісне сприйняття власного мовлення, ознайомлення дітей з базовими компонентами мелодико-інтонаційної сторони мовлення, збір їх в єдиний механізм і включення виробленої навички в ігрову діяльність дітей,

створення передумов для перекладу вироблених навичок у процес повсякденного спілкування.

Наступний етап корекційної роботи спрямований на інтеграцію сформованих базових компонентів мелодико-інтонаційної і темпо-ритмічної сторін мовлення в процес комунікативної діяльності, збагачення способів емоційного реагування. Після успішної відпрацювання темпу на основі зорової моделі здійснюється перехід на акустичну та рухову основу [4].

З метою формування фонації на видиху, координації дихальної, фонаційної та артикуляційної кінестезії проводяться вправи на вимову складів і складових рядів. Для цього до знайденого оптимального звучання приєднуються голосні звуки переднього ряду, в послідовності: А-У-І-Е-О. Основним завданням на даному етапі є формування бази для подальшої корекції мелодико-інтонаційної сторони мовлення. Спочатку проводиться робота щодо диференціації сили (голосно-тихо) і висоти (високо – низько) голосу. Для цієї мети використовуються записи звуків, за якими пропонується визначити, який з представлених записів гучний, який тихий, де об'єкт кричить, де говорить голосно, де нормально, а де тихо або пошепки, хто співає високо, хто – низько. Пропонуються також вправи на наслідування голосів тварин, казкових персонажів, тощо.

Для результативності корекційної роботи з подолання заїкання, як свідчать науково-методичні джерела, необхідно проводити і психологічні прийоми.

Як пропонують вчені-психологи, аутотренінг проводимо в затемненій кімнаті. Діти повинні лежати з закритими очима, звучить мелодійна, класична музика. Під музичний супровід, діти не рухаються, дається інструкція «подумай – вдихни – скажи», тоді разом за логопедом повторюють слова: «Я спокійний, я щасливий, у мене все добре, я дихаю правильно, я говорю правильно, моя вимова чітка, мене розуміють мої співрозмовники, я не боюся спілкуватися з усіма людьми, я спокійний».

Після аутотренінгу, який триває 10-12 хвилин, діти сідають на стільчики чи килим, продовжується заняття. Дітям можна запропонувати дидактичну гру, мета якої – розвиток зорової пам'яті, уваги, творчого мислення, фантазії, сенсорних здібностей.

Як свідчить практика, позитивний результат дає процес релаксації, який у психолінгвістиці поділяється на три етапи: 1) м'язова релаксація за контрастом із напруженням; 2) м'язова релаксація за уявою (навіювання стану спокою та розслаблення); 3) навіювання м'язової, емоційної релаксації та введення формули правильної вимови.

Етапи релаксації вчені-психологи пропонують проводити, сидячи або лежачи, до 10 хвилин. Щоб релаксаційні вправи проходили цікаво, методисти рекомендують супроводжувати віршованим текстом у формі гри. Особливо звертаємо увагу на етап навіювання, м'язової та емоційної

релаксації. Вчитель-логопед звертає увагу на правильність вимови, допомагає дитині.

Як свідчить практика, релаксаційні вправи допомагають створити спокійний настрій, розслабити м'язи, долати заїкання. Релаксацію можна проводити у вигляді казкової подорожі місто красивої вимови. Загальновідомо, що у казці дитина забуває про дефект заїкання. Такий момент діє ефективно, заїкання зникає. Діти звикають говорити вільно, регулюючи мовне дихання.

Враховуючи принцип індивідуального підходу до кожної дитини з заїканням, вчені-методисти з логопедії рекомендують використовувати точковий масаж. Наприклад, це може бути «горіховий» масаж. Волоський горіх знімає стрес, позитивно впливає на точки, що сприяють розвитку мовної активності дошкільників і дрібної моторики. Такий вид масажу можна проводити у формі гри з віршованим супроводом. Щоб дітям було цікаво, можна запропонувати розмалювати горіх (очі, рот, ніс, чуб). Діти повторюють за педагогом вірш-казку, виконують рухи.

Пальчикова гімнастика, як один із ефективних сучасних методів роботи, є теж заспокійливою у роботі з дошкільниками із заїканням. Дітям цікаво гратися власними пальцями у формі казки, оживляти їх, вигадувати різні пригоди, що з ними трапляються. Такі заняття сприяють активізації мовних центрів у корі головного мозку, судами зменшуються і запинки у вимові затихають, а з часом зникають.

Не можемо заперечувати і великої ролі логоритміки у подоланні дефекту заїкання. Це своєрідна лікувальна фізкультура, яка відновлює рівновагу в діяльності нервової системи дитини, врегульовує зайві дії, впливає на загальний тонус. Тому важливим є комплексний метод подолання порушень фонетико-фонематичного мовлення – психотерапевтичний з музикотерапією.

Висновки. Отже, корекційна робота з подолання фонетико-фонематичних порушень у дітей дошкільного віку із заїканням перш за все спрямована на розвиток слухового сприймання, на засвоєння та закріплення правильної вимови звуків, які формуються в процесі загального та мовленнєвого розвитку дитини. Вона включає в себе виховання слухового сприймання, формування звукової вимови, розвиток голосового апарату, розвиток темпу мовлення та розвиток фізіологічного та мовленнєвого дихання. Добре поставлене мовленнєве дихання забезпечує правильну вимову звуків. Сучасний комплексний підхід до проблем фонетико-фонематичного розвитку дошкільників із заїканням є ефективним, а всі прийоми та методи – дієвими.

Бібліографія

1. Алексеева Н. В. (2009) Коррекция звукопроизношения у детей / Логопедия. 2. Иванова Т. (2005). Комплексный вплив на дитину із заїканням. К.: «Шкільний світ».
3. Логопедія: підручник (2017) / за ред.

М.К. Шеремет. К.: Слово. **4. Основы логопедии: учебное пособие** (1989) / ред. Филичевой Т.Б. М.: Просвещение.

References

1. Alekseeva N.V. (2009) Correction of sound pronunciation in children. М.: Speech therapy. **2. Ivanova T.** (2005). Complex inflow to the child from the zaykannyam. К.: "Shkilny svit". **3. Speech therapy: pedagogue** (2017) / ed. М.К. Sheremet. К.: Word. **4. Basics of speech therapy: textbook** (1989) / ed. Filichevoy T.B. М.: Education.

Received 15.02.2021

Accepted 25.03.2021

УДК 376-056.2/.3.064.1:[364.622-785.4:78.02

DOI 10.32626/2413-2578.2021-17.14-24

Ю.Ю. Бугера

jylijay@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0361-0811>

О.С. Брикова

brykava_als@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-6759-8439>

ЗАСТОСУВАННЯ АРТТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНІК В РОБОТІ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Відомості про автора: Брикова Олександра, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології інклюзивної освіти Інституту інклюзивної освіти установи освіти «Білоруський державний педагогічний університет імені Максима Танка», м. Мінськ Республіка Білорусь. У колі наукових інтересів: міжособистісні стосунки дітей з інтелектуальною недостатністю в освітньому процесі; підготовка фахівців до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; корекційно-розвивальна робота з формування соціальної поведінки, навичок комунікації та взаємодії у дітей з розладами аутистичного спектру. E-mail: **brykava_als@mail.ru**. Бугера Юлія, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: проблема психолінгвістики, корекції компонентів мовленнєвої діяльності у дітей з